

In Sittard aten jullie toen al lekkere nònnevotte?

Toon (links) in het cabaret van Carl Tobi (rechts), die hem in 1942 naar Amsterdam haalde

De dag waarop Sittard 75 jaar geleden door de Amerikanen bevrijd werd, was voor cabaretier Toon Hermans bepaald geen feestdag. Hij vertoefde 18 september 1944 in Amsterdam, waar hij na zijn Sittardse periode vaak op de planken stond. In een interview met hem sprak hij grote teleurstelling uit dat hij zover van huis was bij de bevrijding.

‘Was ik er toen, op die voor Sittard zo gedenkwaardige dag, maar bij geweest, dan had ik volop mee kunnen feesten. Maar ik zat in Amsterdam met smart op de terugkeer naar mijn geboortestad te wachten. Jullie aten toen in Sittard al weer lekkere nònnevotte, maar wij beleefden doffe ellende en grote armoede. Ik moest zelfs op twee stokken lopen, want ik had dikke benen van de honger.’

Toon in 1944

Onderduiken

Op het moment van de bevrijding van Sittard had Toon in Amsterdam nauwelijks werk. Hij moest zelfs, om niet door de Duitsers opgepakt te worden, bij zijn hospita onderduiken. Die moest, om de gasten van haar pension eten te kunnen geven, de boer op om de lakens van de bedden te verkopen. Daar kreeg ze dan voedsel voor. Toon herinnert zich die tijd als de ellendigste van zijn leven. De meeste tijd moest hij voorzichtig manoeuvreren om niet door de Duitsers in de kraag gevat te worden. Zo speelde hij in het bekende theater Tuschinski de operetterol van een oud mannetje in de leeftijd van zo'n zeventig jaar. Daarvoor moest hij uiteraard oud geschminkt worden. Zijn tegenspeelster was een oud vrouwtje van ongeveer dezelfde leeftijd. In werkelijkheid was ze ook zo oud. Om risico's te vermijden liepen beiden na de voorstelling geschminkt en verkleed als oudjes samen, arm in arm, terug naar het pension. Voor dit oude, wat moeilijk lopende, paar hadden de Duitsers immers geen belangstelling.

Toch in Sittard?

In zijn boek *Teun/Toon* werpt Harrie op den Kamp de vraag op of Toon tijdens de bevrijding misschien toch al in zijn geboortestad was en niet in de hoofdstad van het land. De bekende toenmalige Sittardse huisarts Fons Winters deelde Op den Kamp, zo schrijft hij, met stelligheid mee dat hij bij de bevrijding van Sittard op 18 september 1944 een doodzieke Toon met penicilline heeft behandeld. Die had hij met hulp van Karel Hendriks gekregen van een Amerikaanse commandant, die zijn kwartier in hotel De Prins had. Een week lang zou Winters Toon telkens in periodes van vier uur, ook 's nachts, dit levensreddende medicament hebben toegediend. Als dat klopt, zou Toon dus toch al tijdens de bevrijding in Sittard zijn geweest. Toon vertelde mij echter dat hij nog lang op zijn terugkeer naar Sittard moest wachten. Hoe het precies is gegaan? Ik weet het niet. De hoofdpersonen leven immers niet meer. Maar het is niet uitgesloten dat Winters zich in de tijdsperiode vergist heeft. Het is namelijk bekend dat de cabaretier, toen hij nog in Sittard woonde, inderdaad eens ernstig ziek was en zijn huisdokter

Toon Hermans,
Geboortest. 17;
SITTARD.

Sittard, 18 Juli 1946.

Den Heer Militair Commissaris in de Mijnstreek

H E R M A N S

Weld. Geest. Heer,

Meerdere weken geleden verzocht ik u op de afd. Culturele Samen (by den Heer Koopmans) ten einde een voorloopig vergunning te verkrijgen om weer als acteur te kunnen optreden. By mede van den Heer Koopmans werd my toen medegedeeld dat ik moest overleggen om verklaring van politieke betrouwbaarheid van den Opgroepingsdienst van het Militair Gezag, te Sittard; dat de behart van de stukken die ik voornemens was reest het voetlicht te brengen door het Hoofd van Politie in myn woonplaats; Sittard, moesten worden goedgekeurd en verstaan van drie maanden worden ingediend by U. Ik heb dezen weg bevestigd en al dese bescheit by den Heer Koopmans laten bezorgen. Ik heb den Heer Koopmans medien opgehield en dese denelde my mede dat de zaak om in orde was en dat ik uiterlyk den anderen dag de zaak afgedien zou worden. Tot hiden heb ik echter nog niets gehoord. Ten einde raad heb ik my andermaal op U bureau verzocht met als resultaat dat van de heele zaak niets bekend meer te vinden is. Om dese reden ben ik zoo vry my andermaal tot U te wenden ten einde te verzoeken een spoedige afroening te willen bevoorren. Afschrift van het rapport van den Heer Inspecteur van Politie alsmede afschrift van de door de gemeente politie geconstateerde teksten doe ik U ingesloten toekomen. Hopende op een spoedige gunstige beslissing,

Hoogachtend

Toon Hermans

Toons brief aan de Militair Commandant

Winters toen zorgde dat hij de ziekte overleefde. Waarschijnlijk maakte Winters toen ook gebruik van penicilline maar een Amerikaanse generaal was destijds uiteraard nog niet in beeld. Maar hoe dan ook, voordat Toon eindelijk terug naar Sittard kon reizen, schreef hij een gedicht in het Sittards onder de titel *Euverpienzing in Amsterdam*. Het begin daarvan luidde: 'Schtrak zal den tied zeen gekòmme Dat ich nao mien Zitterd zal gaon Dan schwiege kanonne en bomme Is den tied van de moffe gedaon Gedaon is de eelenj en 't lieje Dan vuil ich de laammaekerie En zal ich mein mooder verblieje.'

Uiteraard wilde hij in Sittard weer zo vlug mogelijk het theater in. Maar dat was makkelijker gezegd dan gedaan, want hij moest, voordat het doek weer openging, van de Militair Commissaris in de Mijnstreek toestemming krijgen om te spelen. Toon beklaagde zich bij hem dat hij daar zolang op moest wachten. Maar hierdoor kwam nog geen schot in de zaak. Reden voor voorzitter Karel Hendriks van culturele vereniging De Mander om opnieuw met de hoge militair contact op te nemen. Uiteindelijk bleek dat er sprake was van een misverstand, en de Mander Revue kon niet lang daarna worden opgevoerd.

Harie Bronneberg